

УДК 336.71.009.12

Ольга Вовчак

**СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

Ольга Вовчак

**СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ БАНКОВСКОЙ КОНКУРЕНЦИИ
В УКРАИНЕ НА СЕГОДНЯШНИЙ ДЕНЬ**

Olga Vovchak

**ESSENCE AND FEATURES OF BANK COMPETITION IN UKRAINE UNDER
THE PRESENT CONDITIONS**

Проаналізовано різні наукові підходи до визначення сутності банківської конкуренції як ключової рушійної сили розвитку вітчизняної банківської системи України. Визначено фактори, що здійснюють вплив на розвиток банківської конкуренції. На підставі аналізу наукових джерел визначено особливості банківської конкуренції в Україні в умовах сьогодення.

Ключові слова: Національний банк України, конкуренція, банківська конкуренція, комерційний банк, небанківська фінансово-кредитна установа.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Проанализированы различные научные подходы к определению сущности банковской конкуренции как ключевой движущей силы развития отечественной банковской системы Украины. Определены факторы, оказывающие влияние на развитие банковской конкуренции. На основании анализа научных источников определены особенности банковской конкуренции в Украине сегодня.

Ключевые слова: Национальный банк Украины, конкуренция, банковская конкуренция, коммерческий банк, небанковская финансово-кредитное учреждение.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 8.

The article analyzes the various scientific approaches to defining the essence of banking competition as a key driving force of the national banking system of Ukraine. Factors that influencing the development of banking competition. On the basis of scientific sources peculiarities of banking competition in Ukraine in conditions of today.

Key words: National Bank of Ukraine, competition, banking competition, commercial bank, non-bank financial and credit institutions.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 8.

JEL Classification: G 21

Постановка проблеми. Конкуренція в банківській сфері – об’єктивне явище еволюції світової фінансово-кредитної системи, обумовлене зростаючими потребами суспільства в капіталізації вільних грошових коштів. Ринок ґрунтується на конкурентній боротьбі. Конкуренція зумовлює необхідність у виробленні особливих прийомів і засобів збереження свого місця на ринку або завоювання нових сегментів ринку. Особливої актуальності ця проблема набуває в банківській сфері, де в останні роки активізувалися інтеграційні процеси й підвищилися вимоги до банків щодо забезпечення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародних фінансових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень у цій галузі відомі в наукових працях В. Адамик, Г. Вербицької, Є. Глинського, С. Коваленко, Ю. Коробова, М. Котлера, І. Кірцнера, Д. Мізгуліна, М. Портера, Н. Рак та ін. Окремі аспекти конкурентних відносин у банківській сфері розглядаються в наукових працях таких учених, як: І. Андреев, А. Баталов, Е. Колкарева, В. Масленченков, В. Мехряков, А. Мовсесян, В. Попков, Г. Самойлов, А. Тавасієв, Н. Ребельской, Н. Попова, Ю. Уткін, С. Черних, В. Хабаров та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень з вказаної проблеми, слід зазначити, що в економічній науці до цього часу залишається дискусійним термінологічний апарат з цієї проблеми, що певною мірою ускладнює розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності установ банківської системи України. Недостатньо дослідженими залишаються питання особливостей банківської конкуренції в умовах виходу економіки України з фінансово-економічної кризи.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Мета статті. Метою статті є вивчення теоретичних підходів до визначення сутності банківської конкуренції та виявлення особливостей банківської конкуренції в Україні в умовах фінансово-економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності банківської конкуренції. Цю економічну категорію розглядають лише в контексті конкуренції загалом, що, на нашу думку, є не зовсім коректно. Наукові підходи до визначення сутності банківської конкуренції наведено у табл.

Таблиця

Наукові підходи до визначення поняття «банківська конкуренція»

<i>Автор</i>	<i>Визначення поняття «банківська конкуренція»</i>
О. В. Дубовик [1, с. 25]	Конкуренція в банківському секторі – це боротьба між суб'єктами господарювання на ринку, у ході якої створюються відмінні конкурентні переваги власного закладу та його продуктів, що обумовлює залучення найбільш привабливих споживчих сегментів
А. Нікітін, Г. Бортников, А. Федорченко [5, с. 15]	Банківська конкуренція являє собою економічне суперництво між банківськими установами за придбання та утримання споживачів на найбільш вигідних умовах реалізації фінансових продуктів
Д. Мізгулін [4, с. 12]	Конкуренція в банківській сфері – це змагання між банками, при якому їх самостійні дії ефективно обмежують можливості кожного однобічно впливати на загальні умови надання банківських послуг
Ю. І. Коробов [3, с. 9]	Банківська конкуренція - економічний процес взаємодії і суперництва кредитних організацій і інших учасників фінансового ринку, в ході якого вони намагаються закріпити за собою надійне місце на ринку банківських послуг з метою максимально задоволення різноманітних потреб клієнтів і отримання найбільшого прибутку
А. Е. Пржанова [8, с. 6]	Банківська конкуренція – динамічний процес суперництва комерційних банків і інших кредитних інститутів з приводу встановлення цін і об'ємів пропозиції банківських послуг, а також з приводу формування цін і об'єму попиту на кредитні ресурси, в ході якого вони прагнуть забезпечити собі надійне положення на ринку кредитів і банківських послуг

Джерело: складено автором.

Детальний аналіз наукових підходів дозволяє зробити висновок про те, що принципових відмінностей у трактуванні банківської конкуренції серед науковців немає. Всі вони визнають, що банківська конкуренція – це суперництво між суб'єктами ринку банківських послуг за досягнення одних і тих самих цілей. Водночас для об'єктивності розкриття економічної сутності досліджуваного явища вважаємо за необхідне запропонувати таке визначення категорії «банківська конкуренція»: це безперервний і динамічний процес суперництва банків та небанківських фінансово-кредитних установ, у ході якого вони прагнуть забезпечити собі провідні позиції на фінансовому ринку.

Отже, конкуренція в банківській сфері є динамічним процесом, у ході якого комерційні банки завдяки використанню інструментів маркетингу намагаються розширити ринкову частку, збільшити обсяги продажів банківських продуктів і послуг, досягти високого прибутку.

На рівень банківської конкуренції в державі впливають численні фактори. Окремі та найсуттєвіші з них наведені на рис.

Основними чинниками загострення конкуренції між банками є однорідність банківських продуктів, тобто наявність досконалої конкуренції на ринку банківських послуг; боротьба за вільні дешеві ресурси, що змушує банки доводити перед клієнтами свою конкурентоспроможність та якість управління; обмеженість чинного інструментарію банківських послуг, що змушує банки конкурувати у сфері визначення ціни на банківські послуги.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

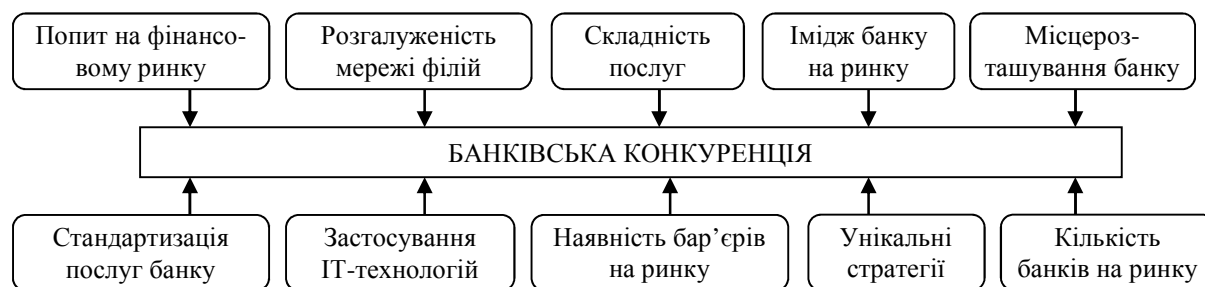

Рис. Фактори, що впливають на рівень банківської конкуренції в державі.

Джерело: складено автором за даними [2].

У країнах з розвинутою ринковою економікою банки, маючи зв'язок з іншими ринками, конкурують на трьох рівнях: між банками, які традиційно поділяються на спеціалізовані та універсальні; між банками і небанківськими фінансово-кредитними установами; між банками і нефінансовими інститутами (пошта, торгові будинки, підприємства автомобільної промисловості, будівельні компанії та ін.) [6]. Характерними особливостями банківської конкуренції є:

1. Специфічність банківського товару.
2. Характер банківської конкуренції.
3. Мобільність фінансового капіталу.
4. Розмаїття суб'єктів конкуренції.
5. Орієнтація на диференціацію банківського продукту.
6. Відсутність небанківських конкурентів.
7. Наближеність до центру створює конкурентні переваги банківській установі.
8. Специфіка вхідних бар'єрів.
9. Обмеження цінової конкуренції.
10. Велика частка запозичених коштів у структурі банківського капіталу.
11. Взаємозв'язок з іншими сферами економіки.
12. Обмеженість видів банківських послуг.
13. Жорстокий банківський нагляд.
14. Переважно олігополістичний характер конкуренції.
15. Велика роль іміджу та стабільності банку.

Банківській конкуренції в Україні притаманні практично всі вищенаведені характеристики. Водночас, на відміну від країн з розвинутою ринковою економікою:

– в Україні конкуренція в банківській сфері виникла одночасно з конкуренцією в інших сферах економіки, але відрізняється більш високим рівнем її інтенсивності, що обумовлено не стільки універсальним характером діяльності банків, скільки обмеженою кількістю фінансово стійких підприємств, економічною і політичною нестабільністю в державі;

– на еволюції банківської конкуренції впливає фрагментація банківської системи країни. З 117 банків, що діяли в Україні на 01.01.2016, на перші 10 найбільших банків припадає 50 % активів банківської системи країни [7]. Наявність значної кількості дрібних банків посилює загальну чутливість банківського сектору до зовнішніх чинників. Разом з тим малі банки не можуть створювати значну конкуренцію великим вітчизняним банкам;

– розвиток банківської конкуренції здійснюється під впливом факторів, що мають інколи зворотну спрямованість. З одного боку, у зв'язку з тим, що ринкові відносини в Україні тільки формуються, у банків менше конкурентів і менше умов для посилення їх конкурентного тиску на них. З іншого боку, через загальну нестабільну ситуацію в країні та враховуючи багато проблем у банківській системі, знизилася довіра до банків і,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

відповідно, їх прибутковість. Така ситуація стимулює банки активно впроваджувати інновації у власну діяльність, у зв'язку з чим загострюється банківська конкуренція;

– в Україні відзначається кількісне зростання небанківських фінансово-кредитних інститутів, що призводить до підвищення рівня банківської конкуренції. На 01.01.2016 року в державному реєстрі було зареєстровано 2 239 фінансових установи, що в 19,1 разу більше від кількості банків;

– в Україні відсутнє нормативно-правове регулювання конкуренції на фінансовому ринку, а чинні загальноекономічні антимонопольні закони не враховують специфіку банківського бізнесу. Тому під час розгляду питань щодо порушення принципів конкуренції в банківському секторі регулюючі органи користуються принципами, що розроблені узагальнено для усіх ринків.

Зростаюча конкуренція на ринку банківських послуг змушує комерційні банки спрямовувати розвиток власних послуг у координації з розвитком бізнесу своїх клієнтів, їх стратегічними цілями і завданнями. Банк повинен мати на меті досягнення цілей своїх клієнтів. З цією метою банк має постійно вдосконалювати якість власних послуг та покращувати рівень обслуговування клієнтів, застосовувати новітні банківські технології тощо [6].

Так, як розвиток банківської конкуренції значно впливає на загальний економічний стан країни в цілому, то перед державою стоїть завдання забезпечити нормальне та адекватне конкурентне середовище для банківських установ. Інструменти, за допомогою яких держава може здійснювати свій вплив поділяють на інструменти, які забезпечують стабільність фінансово-кредитної системи та інструменти, які забезпечують рівні та нейтральні конкурентні стосунки. Реалізація державного регулювання може виражатися у вдосконаленні законодавчої бази щодо регулювання конкуренції в банківському секторі [2].

Таким чином, конкуренція у банківській сфері є об'єктивним процесом активізації ринкових відносин у країні та активізації інтеграційних процесів у фінансовій сфері, що потребує підвищення рівня конкурентоспроможності банків, які прагнуть зберігати та зміцнювати свої позиції на національному й міжнародних ринках фінансових послуг.

Висновки і пропозиції. В умовах сьогодення практично всі українські банки переймаються проблемою переходу до умов динамічної та зростаючої конкуренції. Це зумовлює необхідність удосконалення стратегічної управлінської поведінки таким чином, щоб адаптуватися до умов ринкового середовища та досягти задовільних результатів, потрібних для виживання і розвитку в умовах як національного, так і міжнародного ринків. З одного боку, конкуренція в банківському секторі є стимулятором якості банківських послуг, а з іншого боку, перешкоджає здешевленню ресурсів банку. Комерційні банки все частіше розвиток власного бізнесу адаптують до бізнесу своїх клієнтів.

Список використаних джерел

1. *Дубовик О. В.* Маркетинг у банку : навчальний посібник / О. В. Дубовик, С. М. Бойко, М. А. Вознюк. – 2-ге вид. – К. : Алеута, 2007 – 275 с.
2. *Єпіфанов А. О.* Науково-методичні підходи до оцінки рівня конкуренції в банківській системі [Електронний ресурс] / А. О. Єпіфанов. – Режим доступу : <http://cibs.ck.ua/>.
3. *Коробов Ю. И.* Теория банковской конкуренции / Ю. И. Коробов. – Саратов, 1996. – 147 с.
4. *Мизгулин Д. А.* Еще раз к вопросу о конкуренции на рынке банковских услуг / Д. А. Мизгулин // Банковское дело. – 2003. – № 6. – С. 12.
5. *Нікітін А. В.* Маркетинг у банку : навч. посіб. / А. В. Нікітін, Г. П. Бортнікова, А. В. Федорченко ; за ред. А. В. Нікітіна. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ, 2009. – 432 с.
6. *Олещук М. Г.* Роль НБУ в забезпеченні конкурентоспроможності банківської системи України [Електронний ресурс] / М. Г. Олещук. – Режим доступу : <http://www.uabs.edu.ua>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

8. Пржанова А. Е. Взаимодействие собственности и конкуренции в современной России : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / А. Е. Пржанова. – Волгоград, 2004. – 23 с.

References

1. Dubovyk, O. V. (2007). *Marketynh u banku [Bank Marketing] (2nd ed.)*. Kyiv: Aleuta (in Ukrainian).

2. Yepifanov, A.O. (2012). *Naukovo-metodychni pidkhody do otsinky rivnia konkurentsii v bankivskii systemi [Scientific and methodological approaches to assessing the level of competition in the banking system]* Retrieved from <http://cibs.ck.ua/>.

3. Korobov, Yu.Y. (1996). *Teoriia bankovskoi konkurentsii [The theory of banking competition]*. Saratov (in Russian).

4. Mizgulin, D.A. (2003). Eshche raz k voprosu o konkurentsii na runke bankovskikh usluh [Once again the issue of competition in the banking market]. *Bankovskoe delo – Banking*, no. 6, pp. 12 (in Russian).

5. Nikitin, A.V. (ed.), Bortnikova, H.P. & Fedorchenko, A.V. (2009). *Marketynh u banku [Bank Marketing] (2nd ed.)*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

6. Oleshchuk, M.H. (2010) *Rol NBU v zabezpechenni konkurentospromozhnosti bankiskoi systemy Ukrainy [NBU role in ensuring the competitiveness of the banking system of Ukraine]* Retrieved from <http://www.uabs.edu.ua>.

7. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrayiny [Official site of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>.

8. Przhanova, A.E. (2004). Vzaimodeistvie sobstvennosti i konkurentsii v sovremennoi Rossii [Property Cooperation and competition in modern Russia] *Extended abstract of Doctor's thesis*. Volgograd (in Russian).

Вовчак Ольга Дмитрівна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи, ДВНЗ «Університет банківської справи» (вул. Андріївська, 1, м. Київ, 04070, Україна).

Вовчак Ольга Дмитриевна – доктор економічних наук, професор, завідує кафедрою банківського дела, ГВУЗ «Університет банківського дела, (ул. Андреевская, 1, г. Киев, 04070, Украина)

Vovchak Olga – Doctor of Economics, Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, SHEE “University of Banking” (1 Andriivska Str., 04070 Kyiv, Ukraine).

E-mail: vovchak.olga@meta.ua